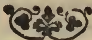
POMPILII AMASAEI

DE BONONIENSIVM SCHOLARVM EXAEDIFICATIONE ORATIO.

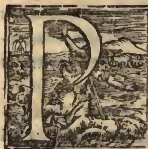

BONONIAE,

Ex Typographia IOANNIS Rubei, in Via S. Mammoli. M D LXIII.

POMPILII AMASAEI
DE BONONIENSIVM SCHOLARVM EXAEDIFICATIONE
ORATIO.

RODITVM est Graecorum monimentis Auditores, insignem illam belli pacisque artibus Cariae Reginam Artemisiam, post Mausoli coniugis, cuius incredibili amore flagrauerat, obitum, magnificentissimum ei sepulchrum extruxisse, quod & Mausoleum de ipsius nomine appellatum fuit, & inter septem illa orbis terrae admiratione dignissima opera numeratum. Id uero eximio mulier ingenio ut longe nobilius redderet, fertur ex omni Graecia finitimisque Asiae regionibus praestantissimos quosque tum animi, tum corporis dotibus homines, maximis propositis praemiis conuocasse, qui de arte quam profiterentur, in certamen descendentes, & Mausoli memoriam, & Mausoleum ipsum celebrarent. Fuit profecto aptissimum id consilium ad mortui nomen immortalitati commendandum, simulque operis praesentibus tantum conspicui famam in omnes aetates ac nationes longe lateque diffundendam. Decertasse uero traduntur in ea solennium ludorum celebritate, cum Athletae, tum Musici ac Poetae, tum Sophistae quidam Oratoresque clarissimi. Ac tantus quidem fuit undique

ad eos concursus: ut Isocratem annis iam grauem, corpore infirmum ad ostentandam dicendi copiam & facultatem Halicarnassum uenisse, Plutarchus ille accuratissimus antiquitatis obseruator scriptum reliquerit. Quod si mulieris iussu & cura, ossibus ac cineri uanoque nomini conditum monimentum uetustas illa tanto est honore ac ueneratione prosecuta, multo certe iustius, honestissimus hic Bononiensis literatorum hominum conuentus Augustissimam hanc Basilicam, fœlicissimis eius qui Omnipotentis Dei munere in terris fungitur, auspiciis, tanto sumptu tantaque magnificentia exædificatam, hoc humanarum diuinarumque legum scientiarumque omnium seminarium, quouis laudum genere sibi decorandum proposuerit. Ac non defuturos quidem arbitror, in magna eloquentissimorum hominum nunc Bononiæ uitam degentium copia, qui doctissimis ingenii sui monimentis, hoc tam præclarum tam admirabile opus ad omnem æternitatem sint consecraturi: Ego uero Auditores me à paulo tolerabilioris, ne dum boni Oratoris laude quam longissime abesse intelligo: ut pote qui non in eloquentiæ mihi laude comparanda, sed in Græcis autoribus interpretandis, ita exigente rerum mearum statu & conditione, meam adhuc ætatem consumpserim. Nunc equidem in communi omnium lætitia, ob pulcherrimi huius loci aspectum, non mediocri afficior gaudio: simul uero id cogor quibuscunque possim uerbis declarare. Quod autem consueui solennibus hisce studiorum initiis, quotannis prologi more, ad comparandos auditorum ad cotidianas commentationes animos nonnulla præfari, ex hoc loco in præsentia huius instituti mei re-

tinendi

tinendi causa, ita uerba faciam, ut licet nouo et inusitato, a studio rum tamen uestrorum, temporum locique ratione minime alieno argumenti genere utar. Itaque uobiscum priusquam ad id quod cotidiano huic docendi muneri adiunctius est, accedam, de summo rum Reip. principum erga nobilissimum istum ordinem beneuo lentia & animorum propensione, quam hoc amplissimo Senatu adiuuante plurib. quidem hactenus documentis, hac autem potissimum recenti scholarum exædificatione testatam relinquere uoluerunt, more meo sermocinabor. Hinc uobis apertissime patebit, quanta cum alacritate atque optima in posterum, quibus uestra ista liberalissima studia prouehi facilioraque reddi possint, commodorum omnium spe doctrinarum cursum repetere, ac multo etiam arctius quam antea complecti, firmiusq; retinere debeatis. Quod dum nihilo quam pro tanti consessus dignitate, et statuto nobis hodie ad agendum temporis spacio par sit, longiori oratione persequor, me obsecro præstantissimi Auditores, ut superiorib. annis consueuistis, attente ac benigne auscultate. Est hoc in more positum Auditores, & ex ipsa rerum omnium parente ac magistra natura et optima quadam ratione ductum, ut quanto præclariores fuerint hominum actiones, tanto illustriora in quibus eæ suscipi possint, loca eligantur, augustioraque reddantur. Hinc Dei Diuorumq; cultus ac religionis causa, tantum semper in quauis orbis terrarum parte, in erigendis & condecorandis templis diligentiæ studiique homines adhibuerunt. Hinc porticus et fora tum ad nundinarum, tum ad concionum usum: Hinc senacula et curiæ in quibus de summa rerum consuleretur, ut quam amplissima

quamque splendidissima essent, sapientissimi rerum publicarum moderatores contendendum sibi & elaborandum existimarunt. Eadem ratione ubi Athletæ Reipublicæque in bellis usui futuri iuuenes, uel corporis uirium ac roboris, agilitatisue ac celeritatis, uel equitandi aut aurigandi peritiæ in multitudinis conuentu & frequentia specimen darent, Stadia, Hippodromi, Circi, Amphiteatra, magna materiæ mole, immensa cura & sumptu, admirabilique in primis Architectorum artificio erecta. Tum uero ubi ad recreandos populorum animos chori & Choreæ ducerentur, ubi ad mores instituendos Tragœdiæ Comœdiæque humanæ uitæ magistræ agerentur, Theatra & exædificata & necessario apparatu ornamentisque omnibus instructa fuisse legimus. Sed nimis longum esset, singula quæque persequi publicorum operum ædificiorumque genera, quæ urbibus amplitudinem ac celebritatem, conditoribus decus & gloriam, populis commoditatem honestissimamque simul uoluptatem afferre consueuerunt. Illa certe siue ipsarum urbium splendorem, siue modum ac rationem autorum nomen ad omnem æternitatem propagandi, siue publicum bonum utilitatemque spectes, omni laudum præconio, quouis tempore, ubi uis gentium extollenda homines existimarunt, quæ ad iuuenum animos doctrinis instituendos, optima quæque ingenia excolenda, condita erectaque fuere. Multa sane habuit florentissima olim inter Græcos Athenienfium Ciuitas, quæ spectarentur dignissima, quæque scriptores literarum monimentis, omni posteritati quamuis tot iam antea sæculis euersa & diruta, tantum non subiecta oculis

prorsus

prorsus abolitis eorum uestigiis repræsentarunt: ueluti arx & urbis patronæ Palladis in arce Templum: Eleusiniæ Cereris uestibulum operis curatore Pericle tanta pecuniæ profusione, ut is in reddenda ratione summopere laboraret, extructum: Amplissimus ille Piræei portus incredibilis nauium numeri capax, isdemque peropportunus: Ab urbe ad portum utrinque perducta Themistoclis astu & consilio munitissima murorum brachia, eademque aliquot post annis fœlicissime a Conone instaurata: Publica magistratuum domus nomine Prytaneum: Alia id genus sexcenta. Non tamen ea tam illustri tamque perenni fama urbis illius nomen immortale reddere potuerunt, quam Pœcile porticus, quam Academiæ, Cynosargis, Lycæi gymnasia Philosophorum disputationibus tantopere nobilitata. In Macedoniæ urbibus par est præclarissima & regia plane opera quam plurima fuisse, nullius tamen iam uiget memoria, præter ea quæ Phœbo Musisque dicata, scriptoribus ut ea celebrarent, occasionem dedere. Quæ certe numina Magnus ille Alexander tanta religione coluisse fertur, ut in Asiam qua omni ad Eoum & Indicum usque Oceanum summa fœlicitate potitus est, traiecturus, Musis ipsis Apollinique rem diuinam fecerit, solennesque ludos celebrarit. Ptolomæus quidem Aegypti rex cognomento Philadelphus, nescio an ullo unquam rerum domi forisue gestarum genere, tantopere famæ gloriæque suæ consuluerit, quam nobilissima illa Alexandriæ condita Bibliotheca, & lectissimis incredibili studio ex omnibus orbis terrarum partibus conquisitis libris refertissima. Publicorum uero ædificiorum operumque

magnifi-

magnificentia & celebritate quæ unquam urbs potuit Romæ comparari; nulla tamen florente Repub. in ea extitit uictoris cuiuspiam Ducis dedicatio, quæ plus Autori suo decoris attulerit, quam Templum ex pecunia Censoria in Circo maximo Herculi Musarum præsidi ac tutori, Musisque simul à Marco Fuluio Nobiliore dedicatum: Quod præclarissimis ille Imperator translatis etiam ex Ambraciensi oppido earum signis, nescio an admirabilis ætate illa Ennii Poetæ suasu, an proprio illarum cultu augere atque honestare uoluit. Ciceronem uero nemini mirum uideatur, cum eloquentiæ doctrinæque fortunas omnes suas honorumque gradus acceptos referret, tantopere contendisse, ut uillulæ suæ tum summa lectissimorum quorumque librorum copia, tum Gymnasiis quæ Architectura, nomine, statuarum signorumque ornamentis Attica illa referrent, maxime insignes essent. Quid uero ad unius iam potestatem redactis rebus, quam facilis & expeditus Augusto Palatina Bibliotheca, Tyburtino uero Gymnasio exædificato, Hadriano ad uberrimam gloriæ segetem aditus patuit? Multæ quidem fuerunt Alexandri Seueri laudabiles actiones: Id tamen potissimum in eius uita celebratur: quod & literatos plurimi fecerit, & cum instructissima Bibliotheca Lararium illud suum habuerit, Optimorum Doctissimorumque hominum imaginibus exornatum. Theodosio certe rerum præclarissime gestarum gloria perillustri, ad nominis æternitatem plurimum contulit, Bononiense hoc Gymnasium ab eo institutum, honorificentissimisque decretis honestatum. Byzantinorum quorundam Cæsarum nomen, nihil æque potuit à tenebris

*bris in quibus alioqui perpetuo delituissent, obliuioneque uendi-
care, quam infinito librorum numero, aptissimis ad id locis exædi
ficatis, auctæ ditatæque bibliothecæ. Nihil hoc loco dicam de in-
genti gloria quam Galliarum Hispaniarumque nonnulli Reges,
Germaniæ Italiæque Principes, præcipue uero in Italia summi
Pontifices, in Germania Cæsares aliquot ex eo sibi compara-
runt, quod ut liberalium disciplinarū tum doctoribus, tum studio
sis adolescentibus omnia commodorum genera perpetuo suppedi-
tarent, prouiderunt. Non patiuntur me quibus in præsentia ex
cludor, temporis angustiæ commemorare, quantam semper incli-
ta, maris terræque imperio præpollens, eademque optimis legibus
instituta Venetorum Respub. Tum uero Florentinorum nobilissi
ma opulentissimaque ciuitas, elegantissima itidem ornatissimaq;
Senensium, quarum utrique nunc tanta cum laude ac Hetruriæ
populorum omnium plausu et approbatione, Potentissimus Prin
ceps Cosmus Mediceus præest, quantam ut ditionis suæ populi
hac etiam in parte quæ ad literarum studia pertinet, quam fœli-
cissimi essent, quouis tempore sibi curam suscipiendam, quam se-
dulo & enixe in eam cogitationem incumbendum censuerunt.
Eandem hanc rem literariam undique iuuandi, non minus quam
iusti moderatique Imperii laudem, summopere se appetere ac eius
auidissimos esse profitentur, maiorum suorum uirtute superata,
semetipsos iam uincere contendentes, Emanuel Philibertus, &
Alphonsus, Allobrogum ille, Ferrariensium hic Princeps, sum
mus uterque Dux, uterque rerum strenue fœliciterque gestarum
gloria florens, uterque Imperatoria uirtute potentiaq; hosti per-*

B time-

timescendus, lenitate ac mansuetudine sociis acceptissimus, maximeque amabilis. Sed iam ad nostrorum Principum, tot iam nobis documentis cognitam & perspectam erga nos propensissimam uoluntatem, quo nostra iam pridē festinat oratio, transea mus. Cum primum PIVS. IIII. Pont. Max. idemque optimus & sapientissimus ad celsissimam illam honoris maiestatisq: sedem euectus est, & summam Reip. ocii ac tranquillitatis in posterum spem fecit, Et id in primis antiquissimum sibi fore pollicitus est, ut in omnibus imperii sui Gymnasiis liberalium artium studia quam maxime florerent. O incomparabilem ac plane diuinam sapientiam: O uere optimo sanctissimoque Principe dignas cogitationes. Qua quidem in re cum scholarum instaurationem non mediocris esse momenti duceret, Romæ quidem præter alia præclarissima opera, quæ faustissimi Pontificatus sui initio, cum muniendæ, tum exornandæ, tum amplificandæ urbis gratia inchoauit, aulas etiam in quas cotidie scientiarum doctores, tum eas discendi cupidi adolescentes conueniunt, numero nec non amplitudine adaugeri iussit. Existimauit enim pro summa prudentia sua, rerumq: omnium admirabili cognitione, tum artium quæ in huiusmodi locis tractantur, unde maxima suppetunt ciuitatibus pacis ornamenta, & nonnunquam etiam belli præsidia, quo splendidiora forent earum ueluti domicilia, nomē uulgo ipsi maiori admirationi uenerabiliusque fore. Tum uero ad earum studia capessenda Iuuenum animos uehementius in dies excitatum iri, si perpetua meditatione defatigati, locorum in quibus illi magnam diei partem traducturi essent, pulchritudine allicerentur, ac eorum

rum ob ornatum & elegantiam, aspectu refici quodammodo recrearique possent. Cumque summi Pontifices hanc florentissimam urbem, eadem semper qua Romam ipsam animorum propensione ac pari beneuolẽtia prosecuti fuerint, in hac etiam idem quod Romæ, prouidentiæ suæ paternique affectus monimentum perpetuo extare uoluit. Misso igitur prius ad inspectionem loci propinquo suo, non militari tantum disciplina imperatoriisque artibus instructissimo uiro, sed omnibus etiam in rebus acerrimi iudicii, huius aũt præcipue architectandi artis peritissimo, decreuit ut scholæ omnino tanto quam antea magnificentiores illustrioresque instaurarentur. Tum uero CAROLVM BORRHOMEVM *sororis suæ filium, Bononiæ legatum, Heroicæ plane uirtutis iuuenem, à quo in Imperii totius administratione, fœlicissime ac ingenti omnium cum plausu, non secusatq: Atlantis onus Herculem subiisse Poetæ narrant, magna cotidie curarum mole releuatur, ut curam hanc susciperet, sedulo hortatus est. Quantum uero est illud quod hoc nomine tibi debeamus* PETRE DONATE CÆSI *Vrbis præfecte, quem ob admirabilem iustitiam ac uigilantiam, summam grauitatem cum eximia humanitate cõiunctam, omneq: uirtutum genus, ciuitas hæc præsentem suspicit & ueneratur? Qua diligentia & animi alacritate, qua tui erga nobilissimum hunc literatorum hominũ ordinem amoris testificatione, delatum tibi à* LEGATO, *quem summæ amplitudinis causa nomino per ipsius literas tam præclari tamq: gloriosi operis munus suscepisti? Qua solertia & assiduitate, ut id tantæ amplitudinis, tamque multiplici constans artificio, restituto præterea quod ei*

 adiunctum

adiunctum est, religiosissimo per tot iam saecula, sanctissimoque Deiparae Virginis Templo, quā celerrime ac paulo maiore quam decem & octo mensium spacio absolueretur, contendisti? effecisti? Neq: tamen hac una tantum ratione, ut nobilissimus hic literatae iuuentutis conuentus pristina frequentia celebraretur, elaborasti. Sed etiam ab hoc ornatissimo senatu eminentis doctrinae ac celeberrimi nominis Doctores, è citerioris ulteriorisque Galliae Gymnasiis, perhonorificis & fructuosissimis propositis conditionibus accersendos, è ciuium numero stipendium iis augendum curasti, qui hactenus labore, industria, doctrinaq: sua Ciuitati magno usui decoriq: fuissent: Quo & hi erectiore animo, suo in posterum officio fungerentur, & alii horum exemplo, ipsis melioris dehinc fortunae proposita spe, ad quam optime de studiosa iuuentute merendum excitarentur. Dimanauit iam per Italiam, ac forsan etiam per uniuersam Europam admirabilium uirtutum tuarum fama. Quamplurimorum uocibus ac sermonibus celebratur, summa ista in iure dicendo, cum tam excellenti omnis humani diuiniq: iuris peritia coniuncta integritas et iustitia: In improborum audacia & libidine coercenda seueritas: In conciliandа & retinenda in iis quibus praefuisti urbibus concordia, uigilantia & prudentia: In sacris profanisq: locis exaedificandis ornandisq: animi magnitudo & praestantia: In solennibus quandoq: ludis et spectaculis edēdis, quo populi honestis uoluptatum generibus recrearentur, suiq: praesidis erga se paterna lenitate indulgentiaq: adducti, tanto libentius in officio permanerent, liberalitas ac munificentia: In illustribus cum fortuna & honoribus, tum uirtute ac

dignitate

dignitate personis hac iter facientibus hospitio excipiendis, lautitia & splendor: In plebe maxima frumenti aliorumq: commeatuum caritate ac penuria subleuanda, cura & diligentia: In hac urbe in qua etiam nuper saluberrimæ ac limpidissimæ aquæ fontem cum ad egenorum usum, tum ad urbis ipsius ornamentum in forum perducendum locasti, Mendicorum colluuie repurganda, curaq: suscipienda, ut misellis omniq: fortunæ ope destitutis, unum in locum extra pomærium ad habitandum traductis, tum ex æra rio, tum certam stipem conferentibus locupletioribus, abunde alimenta suppeterent, pietas et maxime laudabilis misericordia: Contentio deniq: ac prouidentia quam semper adhibuisti, ut fidei & gubernationi tuæ commissæ ciuitates essent quambeatissimæ, omniq: fœlicitatis genere quam maxime florerent. Hæc de te passim cum prædicentur, cæterarum rerum publicarum moderatoribus pulcherrimum et perfectissimum quod imitari debeant, sapientissimæ administrationis exemplar propositum est. Ingentia quidem sunt ista præclarissimarum uirtutum merita, quæ ab insita naturæ tuæ bonitate, honestatisq: ipsius amore, non uero ab inani quadam affectatæ laudis cupiditate, ambitioneue ulla orta esse intelligimus, ac plane certum et compertum habemus. Attamen ita natura comparatum est, ut rectissimas quasque actiones laus & gloria perinde ac umbra corpus comitetur, quam ut plurimum uel nulla queat temporis diuturnitas abolere. Itaq: mihi cre de omnium quidem tuorum in Remp. meritorum, sed eorum præcipue quæ in literatos homines contulisti beneficiorum, perpetuo memoria uigebit, neq: ulla unquam de iis ætas conticescet. In hac

primum

primum ciuitate liberalium artium interpretes & magistri, quod eorum labor & industria perillustrem quendam & ueluti maiestatis planissimum campum in quo sese exerceat, consilio prouidentiaq: tua nacta sit, te nomenq: tuum perpetua colent obseruantia. Tum uero & hic & apud tot exteras gentes ac nationes, parentes quod liberos moribus doctrinaq: ornatos & excultos intueri possint, id secundum Omnipotentis Dei clementiam & opem, se tibi debere profitebuntur: Ciuitates ipsæ populiq: quod Ciues omni liberali eruditione instructos habituri sint, quos magno aliquando sibi usui fore sperare debeant, tuum erga se immensum & singulare beneficiũ agnoscent. Qui uero ex hac doctrinæ optimorumq: morum ueluti officina, tanto meliores ac sapientiores in patrias suas redierint, opum atq: honorum ad quos duce uirtute, Fortuna comite peruenerint, te sibi Auspicem, te Autorem fuisse prædicabunt, eosq: magna etiã ex parte acceptos tibi referent. Vos autem (ad uos enim iam redeo) nobilissimi ac mihi rerum omnium carissimi Iuuenes, quorum multo maxima pars, patria, parentibus & propinquis, domesticisq: commodis relictis, præterea ualde sumptuosa peregrinatione suscepta, ad hoc florentissimum Gymnasium animi ob cultum capiendum conuenistis, date operã et contendite, ne adolescentia per luxum & ignauiam traducta, summorum Principum, et huius amplissimi Senatus beneficẽtia, uobis in hac pulcherrima opulentissimaq: urbe paratis commodis indigni fuisse iudicemini. Efficite ut eorum ergã uos merita perillustri gratia excepisse uideamini. Id uero fiet, si alacriter ac strenue totoq: ut aiunt pectore, in ea studia quorũ iam cursum ingressi estis,

si estis incubueritis. Quemadmodum enim è conuiuarum numero ii maxime beneuolo fauentiq; animo conuiuium approbare uidentur, qui appositis epulis affatim & hilariter uescuntur, Sic uos Auditores, & eorum quæ uobis exposita sunt, bonorum autoribus grati animi significationẽ dabitis, & hæc fuerit maxime accommodata ratio, ad eorum uobis in posterum beneuolẽtiam studiumq; conciliandum: Si ad Augustissima hæc Musarum domicilia frequentes cotidie alacresq; conueneritis: Si ea qua decet, ac summopere uobismet expedit, animorum æquitate atque attentione, Doctorum quos in omni scientiarum genere præstantissimos & celeberrimos nacti estis, disputationes dogmataq; auscultaueritis, ea deinde assidua meditatione quo plurimum proficere possitis, recolueritis: Si diurno studio nocturnisq; uigiliis ad earũ in quibus uersamini facultatũ, quam exactissimã perfectissimãq; cognitionẽ uobis aditum patefeceritis. Ego uero Auditores, quod ad cotidianum hoc munus meum attinet, perpetuo ad studia uestra iuuanda curas omnes cogitationesq; meas conuertam. Quod me hactenus etiã fecisse mihi optime sum conscius: Vestram discendi cupiditatẽ pro uirili mea quouis officii genere prosequar. Nunquam uobis neq; publice, nec priuatim uox operaq; mea deerit. Quod si uel minus eam uobis expetendam duxeritis, uel ea frigidius utemini, Iis certe lucubrationum generibus, quæ cotidie secretioribus studiis meditor, ad finem perducendis, effecturum me spero, ut præsentibus uideam & posteris, non prorsus inutile (ut ingeniosissimi Poetæ dictum usurpem) terræ pondus uixisse.

DIXI.

Ego F. Vinc. Vicarius R. Inquisitoris approbo.

